

# Koloniala maktspel

## Medling och konflikthantering mellan finländska kolonister och tlingiter i Sitka, Alaska i mitten av 1800-talet

Kolonialism uppfattas ofta som ett maktförhållande, en politisk historia om förtryck och exploatering, som styrdes av europeiska makthavare. Polaritet och motsättningar ingår i kolonialismens väsen: civilisation kontra barbarism, upplyst styre kontra vidskepligt beteende, härskare kontra undersåte m.fl. Kolonialismens avgränsade lokala och tidsbundna kulturella verkningar uppfattas som en kolonial situation. Den koloniala situationen kan, enligt Georges Balandiers argumentation i "La situation coloniale" (1951), uppfattas som ett maktförhållande som uppstår mot en specifik historisk bakgrund med en djupgående och komplex social, politisk och kulturell innebörd (Cooper 2005:33).

Politiska maktförhållanden ligger alltså i bakgrunden för den koloniala situationen, men hur den koloniala verkligheten framställs är beroende av den bakgrund mot vilket situationen analyseras och analyserarens förmåga att uppfatta olika detaljer i den specifika koloniala situationen. Den koloniala diskursen är ofta otydlig i hur den åtskiljer olika aspekter i den koloniala problematiken: de underliggande motiven för kolonialismens uppkomst, orsakerna bakom de koloniala äventyren och kolonialismens positiva och negativa effekter för både kolonist och koloniserad (Fieldhouse 1981).

Den koloniala situationen omfattar många olika aktörer och identiteter, även om aktörerna i detta maktförhållande polariseras i kolonist och koloniserade, av vilka de sistnämnda ofta uppfattas som maktlösa och underkuvade. Denna uppfattning kan vara missvisande eftersom makten i den koloniala situationen inte

är oinskränkt, den är en komplex och instabil helhet och kommer till i uttryck i de maktförhållanden som uppstår mellan kolonist och koloniserad. Detta maktförhållande formas ytterligare av den kulturella bakgrund som aktörerna i detta förhållande pejar sin egen position mot och av hur deras agerande anpassas till den koloniala situationen.

Denna artikel begränsas till att omfatta specifika lägen i den koloniala situationen i Sitka, Alaska under den ryska koloniala perioden, kring mitten av 1800-talet. Den finländska medverkan i den rysk-koloniala tiden i Alaska utgör en säregen parentes. Flera svensktalande finländare hade nått ett högt förtroende och tilldelats höga poster inom Rysk-amerikanska kompaniet som fungerade som ett regeringsredskap för det ryska imperiet i Alaska. Finländare figurerade som guvernörer, läkare, präster, befälhavare, tjänstemän m.m. Situationen för finländarna i Alaska var minst sagt säregen. Finländarna representerade den extrema västliga delen av det stora ryska imperiet i kolonierna som utgjorde den extrema östliga delen av samma rike. Finland var vid denna tidpunkt också "koloniserat" av samma övermakt som gjort anspråk på Alaska.

Jag har i denna artikel gjort ett försök att tyda det koloniala maktläget i Sitka utgående från konfliktlägen som uppstod i den koloniala situationen mellan kolonist och koloniserad, närmare bestämt hotande situationer och försök till medling som uppstod mellan finländarna och ursprungsbefolkningen tlingiterna. Min avsikt är att genom att fokusera på specifika händelseförlopp ge en detaljerad bild av vad som egentligen inträffade i

dessa konfliktlägen och hur utgången kan förklaras genom de berörda parternas kulturella bakgrund och identitet. En kolonial konfliktsituation är en situation i där den koloniala maktbalansen och den uppfattade makten ifrågasätts. En sådan konfliktsituation är inte en strid mellan två individer eller grupperingar utan en maktstrid mellan två skilda kulturella system. I konfliktsituationer framträder det egna kulturen och dess värderingars innersta väsen i dramatiska omständigheter. På samma sätt framträder även förmågan att uppfatta och tolka motpartens kultur vid medling och lösning av konflikter. Det innebär att en konfliktsituation i själva verket ger upphov till ett kulturmöte för att balansera det koloniala maktförhållandet. För att utreda detta händelseförlopp kommer jag att fokusera på två motparter i den koloniala situationen: de finländska kolonisterna<sup>1</sup> och deras grannar, tlingitindianerna.

För att vidare analysera hur en konfliktsituation uppstår bör man klargöra vad parterna som omfattas av konflikten representerar. Relationen mellan kolonisatören och den koloniserade förstås ofta som två motpoler där den ena ses besitta civilisation, upplysning och rationalism och den senare ses som den irrationella motpolen (Thörn 2005). Motparterna i dessa koloniala situationer är i själva verket klivna i sin identitet och sina intressen. Representanten för den ryska koloniala överheten kan i själva verket vara en finländare med sin egen utpräglade identitet och professionella motiv. Den vilda indianhövdingen är i själva verket inskrädd i ett utpräglat och säregt kulturellt system som styr hans agerande gentemot den koloniala överheten. Bägge parter ingår som aktörer i ett skådespel som framförs på den koloniala maktkampens scen.

Tlingiterna var grannar till den ryska koloniala huvudstaden Sitka. Dessa var under mitten av 1800-talet ett okuvat och starkt folkslag med egna välformulerade lagar och ett strikt hierarkiskt samhälle. De representerade inget enat folk utan deras samhälle var indelat i olika klaner med egna hövdingar. Tlingiternas upp-



Kitch Kawk, tlingit man från Sitka iklädd traditionell danskostym. 1886 eller 1887. Källa: *The Wonders of Alaska*. The Bancroft Company, San Francisco; copyright 1890 Alexander Badlam, fotograf William H. Partrid.

fattningar om det koloniala maktförhållandet i Sitka analyseras här utgående från sociologen Marshall Sahlins uppfattningar i artikeln "On the Sociology of Primitive Exchange" (1972). Sahlins framhåller handelns och utbytets betydelse för gestaltningen, de materiella förhållanden och sociala relationerna i primitiva samhällen. Han utgår ifrån att handelsförbindelser mellan primitiva samhällen är formaliserade möten i olika gränzoner och han poängterar vikten av ömsesidighet och jämvikt för att fredliga relationer ska bibehållas mellan parterna. Ifall handeln är obalanserad till förmån för den ena parten kommer detta att förr eller senare leda till att en konflikt uppstår mellan parterna. Ett varuutbyte (exchange) kan få till stånd fred mellan stridande parter. Jag utvidgar dessa tankar till att också omfatta

förhållandet mellan kolonisatörer och koloniserade i det speciella förhållanden i Sitka under mitten av 1800-talet.

Tlingiterna uppfattade ryssarna som sin motpart i den koloniala maktkampen. Den koloniala makten manifesterades i guvernören som personifierade Rysslands koloniala herravälde. Denna post innehades vid två olika repriser av finländare. För att belysa den kulturella förankringen i finländarnas agerande i koloniala konfliktsituationer har jag valt att använda mig av Jürgen Habermas teori om "borgerlig offentlighet" (1984). I sin tvärvetenskapliga studie analyserar Habermas hur offentlighet uppfattas idag och förankrar dess upphov i det upplysta borgerliga samhället som växte fram under 1700-talet och som sammanfaller med kolonialismen. Habermas delar individens tillvaro i en offentlig (polis) och privata sfärer (oikos) med utgångspunkt i antikens Grekland. Under medeltiden var gränserna mellan dessa sfärer i praktiken diffusa, feodalherren var både en privat och politisk potentat. Habermas poängterar den feodala representationens betydelse: makthavarna visade upp sin makt i offentligheten, genom sina höviska seder och språk, genom torner spel, och genom sin prakt. Jag kommer att tillämpa en del av Habermas tankar för att tolka den koloniala situationen i Sitka.

Detta motiveras av det faktum att finländarna som innehade höga tjänster i den ryska kolonin främst representerade det finländska borgerliga ståndet. Att en av dem var adelsman var inte utan betydelse eftersom man kan skönja att de feodala vanorna var livskraftiga bland de högre stånden i Finland. De högre finländska stånden befann sig vid denna tid i en brytningspunkt. Man övergav den gamla feodala ekonomin till förmån för merkantilism och industrialism. I stället för feodalismens personliga maktförhållanden inträder en operativ, byråkratisk kompetensreglerad apparat med centraliserat monopol på användandet av legitimt våld: den moderna staten och den borgerliga offentligheten. Hand i hand

med denna utveckling ökar även informationsflödet och nyhetsförmedlingen. Underförstått innebar delaktigheten i det borgerliga samhället för individen att man tvingades bli internationell, flytta sig till engelska, tyska och ryska språkvärldar och vetenskapligt-filosofiska föreställningsvärldar. De finländare som omtalas i denna artikel var i första hand delaktiga av detta borgerliga samhälle och deras agerande är förankrat i den värdegrund som ståndstillhörigheten medförde, inklusive uppfattningar om den feodala representationen. Att vara oväntade situationer vuxna och agera snabbt efter eget omdöme ingick i det feodala ansvaret.

Jag kommer alltså att tillämpa dessa två sociologiska teorier för att förklara enskilda konfliktrelaterade händelseförlopp som ägde rum mellan tlingiter och svensktalande kolonister under mitten av 1800-talet.

### **Den ryska expansionen i Alaska och konflikten med tlingiterna**

Tidiga europeiska sjöfarare som besökte Alaskas kust under 1700-talet upplevde områdets urbefolkning tlingiterna som fredliga, även om något försiktiga och misstänksamma. Infödingarna var i huvudsak intresserade av att etablera handelsförhållanden med européerna. (Pierce 1988:121-2)

Ryssarna som förstörade sitt territorium västerifrån utmed den Aleutiska ökedjan utgjorde ett konkret hot eftersom deras intresse var att etablera sig mera permanent i området. Den kejsrerliga koncessionen utgjorde grunden för den ryska koloniala expansionen i Alaska 1799. Den dikterade att det Rysk-amerikanska kompaniet representerade kejsaren inom det verksamhetsområde kompaniet blivit tilldelat. Innehållet i denna koncession var i stort sett det samma som både i Hudson Bays och det Ostindiska kompaniets brittiska koncessioner. Koncessionen innehöll dock inga definitiva regulationer gällande ursprungsbefolkningens status inom detta nya koloniala system.

Den första ryska guvernören över Alaska,

Alexander Baranov, utnyttjade hänsynslöst den bristfälliga koncessionen och lade egenhändigt grunden för ett strängt system som utnyttjade ursprungsbefolkningen som gratis arbetskraft åt kompaniet. Aleuterna och stillahavseskimåerna drabbades främst och deras liv kom i praktiken att tillhöra kompaniet. (ibid)

Tillgången till naturresurser utgjorde en viktig orsak till konflikt mellan ryssar och tlingiter. I synnerhet grämde sig tlingiterna ofta över att ryssarna lät aleuterna jaga havsuttrar i deras vattenområden. Detta var liktydigt med att vifta ett rött skynke för tlingiterna eftersom aleuterna och stillahavseskimåerna uppfattades som arvfiender. Ryssarnas agerande var rent kränkande enligt tlingiternas rättsuppfattning (Emmons 1991:326).

Ryssarna anlade med Baranovs ledning två fort inom tlingiternas område. Fortet vid Yakutat byggdes 1796 och fortet vid Sitka anlades tre år senare. De lokala tlingithövdingarna hade godkänt bygget efter att Baranov genom rikliga gåvor försäkrat dem om ryssarnas goda avsikter. Läget var ändå från första början spänt mellan tlingiterna och ryssarna och skärptes ytterligare då ryssarna fortsatte att behandla dem lika dåligt som aleuterna och tog sig friheter gentemot tlingiternas kvinnor. Enligt tradition involverade giftermål i tlingit-samhället att mannen betalade hemgift för kvinnan, men ryssarna ignorerade detta. Som kompensation för den uteblivna hemgiften tog tlingiter ved från kolonin och detta uppfattades av ryssarna som stöld. Tlingiternas mått blev rågat under vårvintern 1802 och fortet anfölls av en ansenlig tlingit armé vilket resulterade i en massaker där alla ryssar dödades och få överlevande aleuterna och koniagerna togs till fånga. (Jacobs 2008:288, Gibson 1980:175)

Sitka återtog av ryssarna efter blodiga strider den 26 september 1804. Tlingiterna flydde fält under natten och kvar i det övergivna fortet fanns tre gamla kvinnor och de livlösa kropparna av fem barn och många döda hundar. Ryssarna antog att tlingiterna hade fruktat att barnens skrik samt hundarnas skällande kun-

nat avslöja deras flykt och därför tagit livet av dem. Fortet återuppbyggdes och den nya bosättningen fick heta Novo Arkhangelsk, men kallades rätt allmänt för Sitka. De återkommande svårigheterna med tlingiterna fortsatte dock både i Sitka och annorstädes. Fort Yakutat förstördes till grunden av tlingiterna under ett blodigt anfall 1805 och återuppbyggdes aldrig. (Gibson 1980:175, Holmberg 1862:21-28, Pierce 1990:20-22, Furuhjelm 1932:66-7)<sup>2</sup>.



En fullt utrustad tlingitkrigare. Källa: Tomas de Suria y Su Viaje con Malaspina 1791.

Tlingiterna omfattade sexton oberoende och självständiga stammar eller byar (Virrankoski 1994:349). Drygt hälften av dessa var på något vis involverade i anfallet på Sitka. Händelseförloppet i Sitka hade omfattande följder för Sitka-tlingiterna och kom dessutom att markera hur förhållandet mellan kolonin och ursprungsbefolkningen utvecklades. Tlingiternas anfall mot Sitka hade inte varit förhastat. I det långt planerade anfallet deltog flera klaner från olika bosättningar<sup>3</sup>. Tlingitkvinnor innanför fortet informerade sina anförvanter om ryssarnas rutiner så att en effektiv attack var möjlig att iståndsätta. Endast en liten grupp av hövding-



ar kände till dessa planer för att ryssarna inte skulle få förvarning om attacken. Alla Sitkatlingiter var inte delaktiga i anfallet och det är tydligt att det förekom splittrade åsikter i frågan eftersom vissa överlevande trots allt hade förvarnats om attacken. (Emmons 1991:327)

Det finns skäl att redogöra för vissa grundläggande aspekter i tlingitsamhällets uppbyggnad för att illustrera de omfattande sociala verkningar denna konflikt hade för den interna maktbalansen och tlingiternas förhållande till den koloniala maktbärandaren. Tlingitsamhället var synnerligen splittrat, varje individ hörde till en av de två exogama samhällshalvorna (moeity); Örnarna (Vargarna) och Korparna. Denna indelning inverkar på det sociala, ekonomiska och politiska livet.

Båda halvorna innehöll ett trettiotal skilda klaner vilka också kunde indelas i mindre enheter bestående av släktlinjer, anor och husgrupper. Medlemskapet i en moeity, klan och släktlinje bestämdes matrilineärt. En moeity organiserade människorna i motsatta samhällsenheter vilka gifte sig sinsemellan och utförde viktiga sociala och ceremoniella tjänster för varandra. (Averkjeva 1990:73).

Den sociala rangordningen var lika viktig för tlingiterna som för de andra folken på nordvästkusten. Individer fördelades i en strikt rangordning. På samma sätt rangordnades klanerna och bosättningarna i detta komplicerade system. Endast slavarna var helt utanför denna hierarki; ifall en slav frigavs, upptogs denne bland de lägst stående medlemmarna i den forna ägarens klan. Klanen utgjorde den viktigaste sociala enheten, den ansågs äga nyttjorätten till jaktområden, fiskevatten, och handelsvägar. Till klanhövdingens uppgifter hörde förvaltningen av egendomen och makten att begränsa jakt och fiske i området ifall han ansåg att det fanns skäl till det. (De Laguna 1990:212-3)

Ryssarnas motståndare, tlingiter i Sitka tillhörde i huvudsak Kiksadiklanen från Korp-”halvan”. Beslutet att döda barnen inför reträtten från Sitka försatte Kiksadi i ett prekärt läge

gentemot Kagwantaanklanen till vilket barnen hörde och denna händelse utmynnade i en mängd interna konflikter bland Sitkatlingiterna. (Jacobs 2008:287-9)

Eftersom nyttjorätten till landområden ägdes av klaner innebar detta att motparterna i eventuella markdispyter med kolonin var enskilda klaner och inte folket i gemen. Detta var också fallet med Kiksadiklanen som ägde området där det ursprungliga fortet anlades vilket också förklarar varför de var involverade i försvarsstriden vid Sitka. De besegrade Kiksadi återvände först efter att en fred hade ingåtts med ryssarna. Därtill hade grannklanen, Kagwantaan, tagit Kiksadi klanens viktiga fiskeplats i besittning tills en kompensation utmättes för de dräpta barnen. Den nya koloniala perioden i Sitka inleddes med att den krigsdrabbade Kiksadiklanen fann sig själva i ett underläge gentemot både ryssarna och Kagwantaanklanen.

Tlingiterna hade i samband med förstörelsen av fortet i Sitka fått uppleva att de inte kunde förlita sig på andra européer. Ett amerikanskt skepp hade råkat segla in till Sitka kort efter striden och lyckades överrumpla tlingiterna. Skeppets kapten fångade hövdingen för att idka utpressning på tlingiterna och de tvingades överlåta de överlevande kolonisterna och hundratals havsutterpälsar i utbyte (Plotnikov & Pinnuin 2008:187). Händelseförloppet fick tlingiterna att inse det besvärliga läge de befann sig i gentemot kolonialmakterna.

### **Den koloniala huvudstaden Sitka och de finländska kolonisterna**

Staden Novo Arkhangelsk eller Sitka var vid mitten av 1800-talet ett litet samhälle med omkring 500 tjänstemän, försäljare, förmän, yrkesarbetare m.m. Tillsammans med deras familjer uppgick befolkningens mängd till omkring 1200 personer. Bland den europeiska befolkningen fanns ryssar, finländare, tyskbaltter, polacker och även judar (Enckell 1980:30, Borgå tidning 1838:1). Staden bestod i huvudsak av små träbyggnader uppförda i rysk stil.



Sitka 1841 av okänd tlingitartist. Källa: Pierce, Richard A. 1988. *Russian and Soviet Eskimo and Indian Policies*. *Handbook of North American Indians*, vol. 4, p.119-27. Sturtevant, William C. (Ed.). Smithsonian Institution, Washington.

Ur målningar över staden framgår att åtminstone de större gatorna var täckta med plankor. I övrigt var vägarna och gångarna i staden leriga. I stadens östra hörn reste sig en kulle på vilken guvernören hade sitt residens. De flesta av stadens byggnader var mindre boningshus som påminde mera om kojor än om hus (Sahlberg 1995:70).

Guvernörsresidenset dominerade enbart genom sin storlek över alla andra byggnader i staden, även den ortodoxa kyrkan. Det konglomerat av byggnader, som låg vid den udde där farleden slutar delades i två delar av en palissad som uppfördes för att avskilja européerna från omgivningen. Bosättningen bakom palissaden utgjordes av Sitkatlingiternas långhus eller barabaras som låg i en linje längs med stranden. (Enckell 1980:1,19)

Bakom skolan i Sitka låg ett vapenförråd och ett blockhus i linje med palissaden. Blockhusets övre våning var bestyckat med sex kanoner vilka var riktade mot tlingitbyn. Med dessa avfyrades med jämna mellanrum tomma skott för att avskräcka tlingiterna från att planera anfall mot kolonin. Vidare längs med pal-

issaden fanns en byggnad som hyste både ett gjuteri och kompaniets kök. I köket tillreddes all mat för kompaniets anställda och i gjuteriet tillverkades koppardelar för kompaniets flotta samt mekaniska delar för ångbåten. Från köket gick ett staket som separerade tlingiternas marknadsplats från den övriga kolonin. Staketet fortsatte vidare till en stor byggnad som inhyste bl.a. en smedja och i flygelbyggnaden bodde olika funktionärer för kompaniet. (Michael 1967:69-73)

Det polariserade koloniala maktförhållandet i Sitka markerades tydligt i den fysiska miljön och gränserna mellan den "civiliserade europeiska sfären" och "ociviliserade indianska sfären" var knivskarpa. Makten gav sig tydligt tillkänna i den fysiska miljön och de ryska maktsymbolerna kulminerade i guvernörsresidenset och den bestyckade palissaden.

Den ryska kolonialtiden i Alaska präglades av kejsardömets försiktiga förhållande till fortsatt expansion i Nordamerika. Alla försök att erövra eller på annat vis inkräkta på inlandsbefolkningens områden förbjöds. Handel och annan kontakt skulle endast få ske vid de

redan existerande handelsstationerna. Kejsardömet gjorde mycket lite för att uppmuntra permanent och självförsörjande kolonisation. De flesta bosättarna kom till kolonierna med tidsbundna arbetskontrakt och utförde vissa tjänster för kompaniet under en given tidsperiod i kolonin. (Pierce 1988:121-2)

Den koloniala situationen i Sitka innebar i praktiken att ryssarna innehade nominell dominans i området medan tlingiterna framstod som starka handelsrivaler och handelspartner. Kolonins tydligt markerade gränser påminde om den överhängande risken för konflikt. Kolonins förhållande gentemot tlingiterna var besvärligt eftersom staden var helt beroende av handeln med urbefolkningen. Tlingiterna försåg kolonin med matvaror och andra förnödenheter som de erhöll genom sina handelsförbindelser och nätverk som sträckte sig långt in i fastlandet. Det var i kompaniets och kolonins intresse att upprätthålla goda kontakter till tlingiterna. Förhållandet mellan kolonisterna och infödingarna var synnerligen goda under finländaren Arvid Adolf Etholéns tid som guvernör. Mängden finländare i kolonin kulminerade under Etholéns tid för att sedan sakta avta tills Alaska såldes till USA 1867.

### **De finländska guvernörerna och deras landsmän i Sitka**

Av den finländska kolonisterna är generalguvernörerna Arvid Adolf Etholén (1840-1845) och Johan Hampus Furuhielm (1858) i fokus för denna artikel. Därtill omnämns även Johan Bartram och Läkaren-Naturalisten Reinhold Ferdinands förehavanden med urbefolkningen. Prästen Uno Cygnaeus anteckningar används även i denna artikel.

Adolf Etholén var bland de första finländarna som besökte ryska Alaska. Han föddes i Helsingfors den nionde januari 1799, samma år som de ryska handelsbolagen i Amerika sammanfördes till det Rysk-amerikanska handelskompaniet. Etholéns familj härstammade ifrån byn Etola i Tavastehus län varifrån Adolf Etholéns far, Carl Gustaf antog den

svenska namnformen Etholén och flyttade till Helsingfors. Adolf växte upp i Helsingfors borgerliga miljö, men avbröt redan i en tidig ålder sin skolgång och mönstrade till sjöss med handelsflottan. I Kronstadt 1817 gick han som frivillig ombord på skeppet Kamtjatka som var på väg till Sitka. Etholén gjorde en lysande karriär och han tjänade det ryska handelskompaniet under flera år framöver. Den 23 november 1838 utnämndes Etholén till generalguvernör över de ryska kolonierna i Amerika. Han reste till Alaska i september 1839 tillsammans med sin nyblivna hustru Margaretha Sundvall, född 1814. Ombord på segelskeppet Nikolai I fanns även prästen Uno Cygnaeus, Doktor Ferdinand Sahlberg och hans assistent Georg Rosenbergh. Johan Bartram var ombord i egenskap av skeppets löjtnant. (Helsingfors tidningar 1839:2-3)

Som guvernör blev Etholén ofta bekymrad över ursprungsbefolkningens tillstånd. Det sociala livet i Sitka blomstrade under Adolf Etholéns guvernörskap och han var noggrann med att beakta behoven hos varje samhällsklass. Han åkte tillbaka till Finland genom Sibirien 1845 tillsammans med Bartrams och Uno Cygnaeus. Han fortsatte sitt engagemang i Rysk-amerikanska kompaniet och verkade som ordförande i kompanidirektionen under 12 års tid i St. Petersburg (Furuhielm1932:78-89, Borgå tidning 1845:1).

Reinhold Ferdinand Sahlberg föddes i Åbo 1811. Hans far var entymolog och professor vid Åbo Akademi. Tack vare sin fars påverkan och det egna intresset var Sahlberg redan vid tidig ålder en entusiastisk samlare av insekter. Därtill var han intresserad av andra naturvetenskaper, speciellt ornitologi. Han utmärkte sig som en ung och säker skytt. Sahlberg blev färdig magister 1836, samtidigt med studiekamraten Uno Cygnaeus. Han utbildade sig också inom det medicinska området eftersom han hade förhoppningar om att åka till Alaska i egenskap av läkare tillsammans med den nyutnämnde guvernören Etholén. Tjänsten hade dock redan blivit tilldelad en rysk läkare och

Sahlberg var tvungen att betala för resan med egna medel. Sahlberg hade som avsikt att insamla naturalier vid varje exotisk hamnplats. Hans kvalifikationer som läkare var till nytta av finansiella skäl. (Saalas 1929:7-12)

Sahlberg ändrade sina planer när Etholén, orolig över sin gravida fru, övertalade Sahlberg att stanna ombord på skeppet när han egentligen velat bli kvar i Chile för att arbeta. I utbyte lovade Etholén gratis resor åt Sahlberg. Löftet besannades dock aldrig och det bidrog till att förhållandet mellan dessa två försämrades under Sahlbergs vistelse i Sitka. Sahlberg förde dagbok och i hans anteckningar framgår att han kände sig illa till mods under flera tillfällen. Sahlberg tilläts dock göra flera korta expeditioner från Sitka. Sahlbergs vistelse i kolonin varade i ett år, i maj 1841 åkte han hemåt via den Sibiriska landvägen. Hans dagbok utgör en värdefull källa om det vardagliga livet i Sitka. (Ibid. 72-77, 138-58)

Johan Bartram föddes i Viborg 1809 i en familj av skotsk härstamning. Hans far, Johan Bartram d.ä. var rådman. Bartram blev föräldralös i ung ålder och omhändertogs av sin mormor, Madame Reitzenstein. Han påbörjade sin skolgång i Viborg och skrev in sig i marinens kadettskola i St. Petersburg 1824. Bartram tillbringade sin ungdom i den ryska flottans tjänst och deltog i striden vid Navarino där han sårades. Efter det höll han sig främst inom finska farvatten kring Åland och blev befördrad till löjtnant 1832. Han kommenderades till Alaska 1839 och åkte dit tillsammans med sin 18-åriga fru Margareta Swartz och hennes yngre syster Wilhelmina. (Helsingfors Tidningar 1839:1, 1865:3)

I Alaska assisterade Bartram guvernör Etholén i hans officiella och sociala förpliktelser. Till Bartrams egna uppgifter hörde det Rysk-amerikanska kompaniets godstrafik. Bartram visade sig vara en duglig karl och det blev även tal om att han skulle överta Etholéns uppgifter i kolonin efter dennes tjänstperiod. Han återvände dock hem till Finland tillsammans med paret Etholén och Uno Cygnaeus 1845. (Hel-

singfors Tidningar 1865:3)

Etholén var väl bekant med ursprungsbefolkningens vanor och han visste hur han skulle behandla dem för att uppnå sina och kompaniets ekonomiska mål i tävlan med engelsmännen som utgjorde ryssarnas största konkurrenter i området.

Ur den lutherska församlingens pastor i Sitka, Uno Cygnaeus' noteringar framgår att han, och antagligen även Etholén, betraktade tlingiterna med respekt eftersom de var kraftiga motståndare i krig om de provocerades därtill. Både han och Etholén insåg att den lilla kolonin hade föga att sätta emot ifall traktens infödingar enades i ett krig mot kolonisterna. (Borgå tidning 1841:1-3)

Alaskas andra finländska guvernör Hampus Furuhielm föddes i Helsingfors den 11 Mars 1821 i en adlig släkt med rikssvenska anor. Namnet härstammar från släktens hemgård, Honkola gård i Urjala, som gett den svenska namnformen Furuhielm (honka = fura). Hampus var en av fyra söner, vilka alla överlevde barndomen. En av bröderna, Enoch Hjalmar var gruvingenjör och tjänstgjorde också i Alaska. (Furuhielm 1932:90-149)

Johan Hampus Furuhielm intog guvernörs-posten i Sitka 1859. Fyra ryska guvernören hade innehaft posten mellan de två finländska guvernörerna. Furuhielm kände Etholén personligen och fick anställning i det Rysk-amerikanska kompaniets tjänst på generalguvernör Etholéns rekommendation. Till Sitka kom Furuhielm för första gången 1851 i egenskap av ansvarig hamnkommendant, en post som han höll i åtta månader. Under tiden i Sitka undanhöll sig inte Hampus från att kritisera den dåvarande guvernören Rosenbergs regi. Furuhielm förbättrade relationerna mellan tlingiterna och ryssarna, han förbjöd offerandet av slavar och var vid flera tillfällen tvungen att använda kompaniets medel för att friköpa slavar som hotades av offerdöden. Hampus fru, Anna, hade inte samma förståelse för tlingiterna som hennes man, utan föraktade dessa. Furuhielm avgick från sin post i Sitka 1864 som





ANNA OCH HAMPUS FURUHJELM 1859

Admiral Johan Hampus Furuhielm och frun Anna 1859. Källa: Furuhielm, Annie 1932. Människor och öden. Söderström & C:o, Helsingfors.

den näst sista guvernören före Alaska såldes till U.S.A. (ibid.)

Tlingiterna i Sitka drog direkt nytta av att bo invid kolonin eftersom dessa tilläts sälja sina livsmedel samt andra varor på torget. Kompaniets strategi var att utnyttja tlingitsamhällets interna splittringar till kolonins fördel. Samtidigt utgjorde denna splittring ett kontinuerligt hot för stabiliteten eftersom interna konflikter bland tlingiterna kunde blossa upp när som helst och potentiellt hota kolonins säkerhet.

Sahlberg ger en levande beskrivning om hur situationen i Sitka artade sig mellan kolonisterna och tlingiterna (som kallades för Kalushher) i sin dagboksanteckning den 31 maj 1840 (1995:74):

I Sitka likasom i Chili finnas hundar till en otrolig mängd och dessa hafva egentligen ingen ägare, de föda sig sjelfva af fiskskräden. De göra mycken tjänst åt kompaniet. Ingen Kalush skulle någonsin komma inom trädpassaden utan att genast vara attackerad af Colonists hundar om han ej är åtföljd av en ryss. Förlorad den Kalush hund som vore nog djerf att våga sig in i Colonien. Men icke heller göra en Colonists hund osträffat ett besök hos Kalusherna.

- Matvaror köpes af Kalusherna på torget alla dagar<sup>4</sup>. En tolk finnes der alltid till hands som förättar handeln. Fisk betalas med Tobak och af dem skjutne Antiloper med 2 Arschiner (alnar) Michal (textil) och något tobak. Orrar och gäss äfven med Michal. Companiet bestämmer huru mycket Kalusherna få taga för sina varor, samt bestämma äfven priset på sina egna varor. Krut kan Kalusherna ej få annorlunda än emot sjöuttrar.

I denna osäkra miljö erbjöd den starka guvernören med sina oinskränkta maktbefogenheter trygghet. I Sitka återspeglades det hierarkiska ryska samhället i sin renaste form och den uttrycktes både i den fysiska och psykiska omgivningen. Den massiva och dominerande guvernörsbyggnaden påminde om kejsarens oinskränkta makt. (Michael 1967:74). Den vilda omgivningen blev bekant endast om man avlägsnade sig från staden. Sitka var under medlet av 1800-talet en blomstrande koloni med stark europeisk prägel, ingärdad med en palissad för att skydda staden mot angrepp utifrån.

### Finländare och tlingiter i konfliktsituationer

Tlingiterna hade en välformulerad uppfattning om lag och ordning som styrde deras förhållningssätt och beteende gentemot andra. Deras uppfattning om äganderätt var minutöst detaljerad och omfattningen av kompensation för skador och dråp bestämdes av offrets rangordning i samhället. Klanen utgjorde den enda sociala enheten i lagfrågor. Tlingiternas juridiska uppgörelser tog inte ställning i frågor om avsiktlighet utan beaktade endast sakfrågor. Klanen som den skyldige individen tillhörde ansågs alltid vara ersättningskyldig i juridiska frågor. (Emmons 1991:46-7)

Denna laguppfattning konkretiseras bäst då det gäller frågor om dråp inom tlingitsamhället. Den beaktar inte ifall ett dödsfall inträffat på grund av en olyckshändelse eller avsiktlig uppsåt. I bägge fallen krävdes ersättning som i proportion motsvarade skadans uppfattade värde, ex. i form av slavar, skinn, filtar eller annan egendom.

Tlingiterna uppfattade att dråp kunde även förlikas med döden av likvärdig individ hos den klan som ansågs skyldig. Vid dödsfall var priset på förlikningen ofta så högt att inga varor räckte till, t.o.m. så att det krävdes två eller flera liv för att kompensera dråpet. Denna strikta laguppfattning kunde emellanåt te sig rent absurt för européer. (Ibid 1991:47,51)

Ifall dödsfall förblev oförlikta ledde detta till långvariga och blodiga fejder mellan parterna och kunde även involvera hela byar vilket var fallet med Sitka- och Stikinetlingiterna. Tlingiterna kunde däremot inte hantera dråp och illgärningar som begicks innanför klanen, i detta fall sökte sig de skyldiga till andra bösättningar. (Ibid 1991:47,329)

För mindre oföretter och kränkningar tillämpades ett annat system. Skymf och smädelser kunde kvitteras genom att offret förstörde sin egendom. Förolämparen försattes i vanära ifall han/hon inte kunde besvara utmaningen genom att förstöra sin egendom till ett större värde. Mäktiga hövdingar som utsatts för smädelser eller kränkningar kunde döda flera av sina slavar för att befria sig själva från skammen. (Ibid 1991:47)

Det fanns ingen gemensam ledare för folket i gemen, endast i krigsföring kunde tlingiterna enas under en gemensam ledare vilket var fallet med striden i Sitka 1804. Tlingiternas komplexa samhällstruktur och sedvanor kring sociala skyldigheter innebar att situationer som utbröt i öppna konflikter kunde ha långverkande följder. Fejder kunde pågå i generationer och kolonisterna fann det ofta svårt om inte omöjligt att uppfatta alla nyanser i tlingiternas interna politik. Kolonisterna bidrog även medvetet eller omedvetet till att skapa spänning bland tlingiterna eftersom kolonins läge gynnade klanerna i närheten av Sitka och rubbade därmed tlingiternas interna maktbalans.

I de flesta fall utgjorde kolonisterna endast åskådare i de konflikter som blossade upp bland tlingiterna. De interna striderna höll kolonisterna konstant på vakt för sina grannar bakom palissaden. En synnerligen drama-

tisk incident utspelade sig 1852 då 40 tlingiter från Stikine var inbjudna för att ingå fred med Sitkaborna. Gästerna satte sig på en lång rad i väntan på festen då helt plötsligt en dold kanon fylld med druvhagel avfyrades på Stikinerna och blodbadet var ett faktum. Kropparna av dessa Stikiner kastades på stranden och en därvarande naturforskare tog vara på ett huvud som han preparerade. Kraniet var på väg till finländska samlingar med pastorn Gabriel Plathán, men konfiskerades av tullen i Hamburg 1858. (Åbo Underrättelser 91 1858:1, Emmons 1991:329)

Finländarna kunde inte helt undvika att själva bli indragna i hotande situationer med tlingiterna vilket framgår ur följande berättelse av hur kapten Johan Bartram spontant hindrade en grupp upprörda tlingiter (Koljucher) från att komma in i kolonin vid Sitka (Helsingfors Tidningar 1865:3):

Kollisioner emellan infödingarna och kolonisterna kunde icke alltid undvikas; det hände att Koljucherne en gång flockade sig tillsammans samt tumulterande och skriande tågade mot fästningen. B. tvekade icke att rusa ut på fältet emot den förbittrade hopen för att eftertryckligen och handbegripligen näpsa ofoget; följden blef dock att han genast kullkastades; dett hade ock kunnat bli swårare för honom. Men den lilla löjtnantens kurage behagade hövdingen, han befalle upplyfta honom och på folkets armar bars han under hurrarop tillbaka till fästningen; en förlikning afslöts, och man åtskildes med ömsesidig belåtenhet. B. blef sedan en synnerlig favorit hos Koljucherne.

Händelseförloppet är intressant eftersom Bartram helt ovetande försatte tlingiterna i en prekär position genom sitt förhastade agerande<sup>5</sup>. Det verkar inte sannolikt att det skulle ha rört sig om ett regelrätt anfall mot kolonin, i synnerhet då man beaktar hur ingående den tidigare attacken mot Sitka 1802 planerades och genomfördes. Det är mera sannolikt att det var frågan om en maktdemonstration för att kräva en uppgörelse för en oförrätt som kolonisterna gjort sig skyldiga till. Bartrams hastiga agerande kunde ha haft ödesdigra följder. Hade han blivit skadad eller till och med dödad så hade detta inneburit att den involverade

klanen riskerat öppet krig med kolonin. Enligt tlingiternas laguppfattning så skulle den skyldiga klanen förlikat dråpet med livet av någon likvärdig medlem. Eftersom Bartram endast nedslags och inte erhöll någon större skada innebar detta att den upplevda oförrätten åtminstone delvis kvitterades och därtill fick Bartram uppskattning för sitt mod av tlingiterna.

Bartrams samtida landsfrände i Alaska, Reinhold Sahlberg träffade på tlingiter rätt ofta under sina strapatser runt kolonin. Hans allmänt negativa synsätt på ursprungsbefolkningen i kombination med ofördelaktiga möten ledde till flera negativa dagboksanteckningar om besvärliga möten med tlingiter av vilka ett väl kunde ha fått allvarigare konsekvenser. Under en sjöresa i en kajak tillsammans med två aleutguider råkade Sahlberg ut för en otrevlig händelse på en holme i närheten av Sitka. Han skriver följande (Sahlberg 1995:85-6):

Åter foro vi öfver en liten fjärd och kommo till en ödslig bergig af höga vilda granar bevuxen holme. Mina följeslagare uppmärksammade mig på något som låg på stranden. Jag gaf mina ordres att fara närmare och snart upptäckte äfen jag något på stranden som såg underligt ut. Jag ville närmare och just som vi kommo så nära stranden att jag lagade mig redo att hoppa iland och bese detta något, sprungo ifrån tvänne olika håll Kalesher under ett vildt skrik och, man man måste väl kalla det för hotande åtbörder fram. De voro tatuerade och målade på ett ohyggligt sätt och de bergsklyftor som hade förut dolt dem för våra ögon voro så vilda, att en verklig rysning öfverföll mig. Aleuterna voro ej sena att ge båten en annan rigtning, och på afstånd betraktade jag ännu något, som icke var något annat än ett Bål för att bränna den döda tajonen hos dem. Sjelfva voro de sysselsatta att mörda en af sina kamrater den Tajonen behöfde till sitt biträde i andra verlden. Kanske att om jag hade hunnit iland hade de funnit välbehag i mina breda axlar, och ansett mig kunna göra Tajonen all den tjenst han behöfde. Hans hustru skulle i alla fall följa med. Utan strid hade det dock ej aflöpit, ty deras sätt att döda är alltför hiskligt, för att jag icke gjort allt för att rädda mig. Åtminstone hade 3 Kalescher först med lifvet fått umgälla sin längtan att få mig till offer. Ej långt derifrån upptäckte vi äfven Kaleschernas båt bevakad af en ung flicka, den så lugnt satt och gungade på

trädstammen, fruktade hvarken vågornas raseri som våldsamt bröto sig mot stranden, ej heller den hämnd jag kunnat utöfva på henne för hennes mäns skull.

Det ifrågavarande mötet med tlingiterna var verkligen häftigt. Tlingiternas beteende antyder dock att de inte hade för avsikt att ta Sahlberg till fånga eller döda honom eftersom de valde att markera ett anfall innan kajaken nått land. Deras taktik var att skrämma iväg honom så att de kunde slutföra sina ceremonier ostörda. Sahlberg, liksom andra finländare, fäste stor uppmärksamhet vid tlingiternas ansiktsmålningar och tatueringar som ansågs som tecken på barbari.

För tlingiternas del hade dråpet på Sahlberg, en högt uppsatt tjänsteman i kolonin varit en för dyr angelägenhet att ge sig in på. Det samma gällde incidenten med Bartram.

### **Konflikthantering och tillmötesgående i den koloniala maktkampen**

Ryssarna var inte helt ovetande om de kulturella orsakerna bakom konflikter som uppstod bland tlingiterna och medlade ofta mellan de stridande parterna för att hålla fred. Utdragna interna konflikter bland tlingiterna innebar ekonomiska förluster för Rysk-amerikanska kompaniet eftersom varuleveranserna till kolonin försvarades. Det var alltså i ryssarnas ekonomiska intresse att upprätthålla stabilitet inom kolonierna. Ryssarna uppfattade att det förekom två olika typer av interna konflikter hos tlingiterna; interna (innanför stammen/byn) och externa (utanför stammen/byn) (Dymytryshyn & Vaughan 1976:30)<sup>6</sup>.

Det rituella dödandet av slavar bland tlingiterna utgjorde en återkommande källa för konflikt för både Etholén och Furuhjelm eftersom ingen av dem kunde godkänna detta. Furuhjelm förbjöd alla människooffer och var aktiv i att rädda dömda slavar ifrån döden. Han visade sig på många sätt vara en kapabel man, som genom sitt uppträdande och förståelse för tlingiternas kultur erhöll hög respekt bland

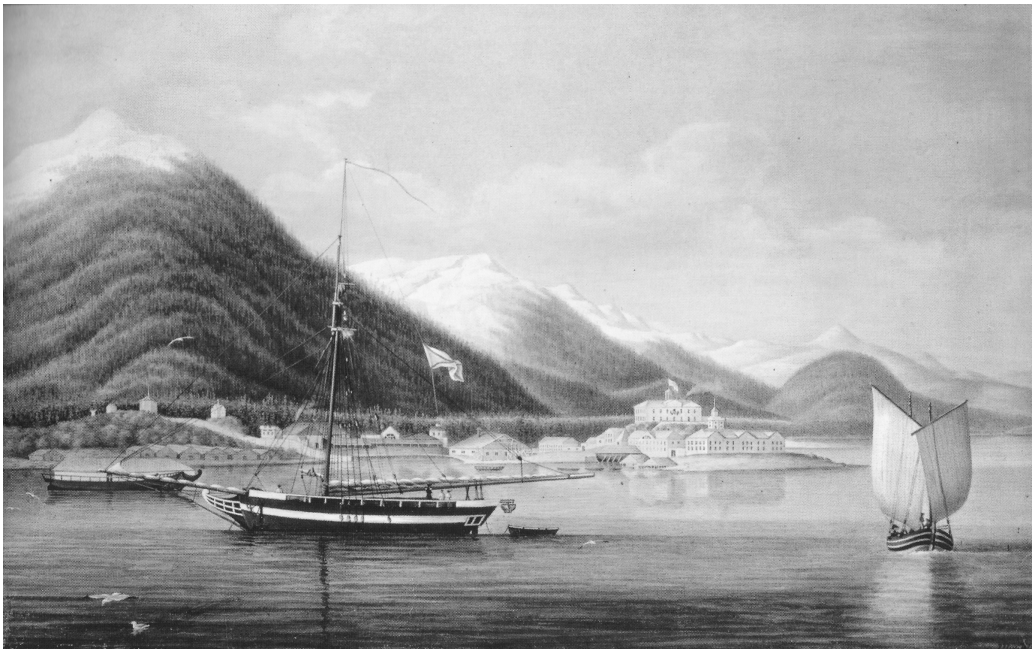
dem. Furuhjelm antog en politik av fasthet och förtroende gentemot tlingiterna och fortsatte med Ethólens vana att hålla mottagning för de högsta klanledarna i guvernörsresidenset. Furuhjelm ingrep aldrig direkt i tlingiternas interna fejder utan gjorde sitt inflytande gällande. Likväl mottog han misstänkta häxor från tlingiterna och erbjöd dem fristad innanför kolonin (Furuhjelm 1932:133-4).

De finländska guvernörernas borgerliga och adliga bakgrund innebar att de var väl pålästa och verkar ha varit upplysta i likhet med de flesta finländska representanterna för de högre stånden i kolonin. Berättelser om konfrontationer mellan amerikaner och indianer figurerade ofta i den finländska dagspressen. Ofta kritiserades amerikanernas brutala sätt att hantera indianerna i kraftiga ordalag i finländska tidningar under tidigt 1800-tal (Finlands Allmänna Tidning 1829:2). Man kan anta att dessa rent "finländska" åsikter även präglade hur guvernörerna och tjänstemännen förhöll sig gentemot tlingiterna som trots allt bebodde sitt "fädernesland".

Furuhjelm visade sina diplomatiska anlag även vid ett tillfälle då Sitkatlingiterna höll

en fest för att inviga ett nyligen uppfört hus. Tlingiterna hade som vana att offra slavar vid dessa ceremonier. Furuhjelm kände till deras planer och erbjöd gåvor som ersättning för slavarna, ifall de vägrade hotade han beskjuta deras by med kanoner. Det hela slutade med att tlingiterna skänkte de tilltänkta offren till kompaniet (Furuhjelm 1932:133-4). Enligt tlingiternas syn på saken dödades slavarna rituellt vid bortskänkningen och var därefter tvungna att leva sina liv utanför tlingitsamhället (Kamenskii 1984:369).

Etholén hade tidigare använt samma hot vid ett annat tillfälle då situationen uppskärades i tlingitbyn. En mäktig tlingit som gästade Sitka med sina följeslagare hade blivit nerstucken under ett gräl och situationen förvärrades till den grad att ett krig nästan utbröt. Den part som mist sin kamrat krävde att den andra parten skulle utelämnas den skyldiga tajonen (hövdingen) till dem. Både guvernör Etholén och den ortodoxa biskopen Veniminov ingrep i situationen. Detta motiverades med att hövdingen hade varit döpt och officiellt tillhörde den ortodoxa kyrkan. Kanonerna laddades på batteriet och riktades mot de tvistande parterna.



Novo Archangelsk (Sitka) på Baranovön under 1840-talet. Oljemålning av Magnus von Wright



Detta påskyndade att en kompromiss uppstod mellan de två grupperna och två slavar dräptes i försoningssyfte. Kvantiteten blod övervägde kvaliteten, tvisten var därmed löst och byns invånare återgick till vardagen. (Enckell 1980:119)

De finländska guvernörernas agerande i dessa omtalade situationer påminner om det av Habermas framförda starka och personliga maktförhållandet med anor i den feodala offentligheten. Problem med ursprungsbefolkningen uppstod då man försökte ersätta detta med en byråkratiserad och opersonlig administration som var oförmögen att hantera begynnande konflikter innan de utmynnade i öppna fientligheter. Med behärskade och fasta medel kunde konflikthanteringen anta en ritualiserad form, i likhet med ett skådespel där bägge parterna spelade en given roll i ett känt manus. Kompensation i form av varor eller avrättningar krävdes för att återfå balansen, av vilka den sistnämnda lösningen inte var i enlighet med europeisk rättspraxis. Regelrätta konflikter utbröt inte utan att kolonisterna erbjudits möjlighet att lösa tvistefrågor med fredliga medel. Guvernören utgjorde den viktigaste nyckelfiguren vid lösning av dessa konflikter. Verkliga problem uppstod då huvudaktören inte kunde finna sig till rätta i sin roll vilket var fallen med Furuhjelmns två företrädare Rosenberg och Voevodski (Pierce 1986 31-39)<sup>7</sup>. Dessa två företrädde en byråkratisk kompetensreglerad apparatur och vågade inte anta samma fasthet och starka roll som situationen krävde. Deras oförmåga att behandla tlingiterna på ett nyanserat sätt resulterade i regelrätta konflikter med blodig utgång.

De finländska guvernörerna lyckades klart bättre med att behålla fredliga relationer till tlingiterna. I Etholéns och Furuhjelmns fall spelade deras bakgrund som medlemmar i det finska borgerliga samhället och dess värdegrund en viktig roll i medlingsprocessen mellan tlingiterna och kolonisterna. Båda guvernörerna var vana vid att använda sig av rituella gester och handlingar som anknöt till

den gamla adelns vanor. Etholén i synnerhet insåg hur viktigt det var att knyta tlingiterna i ett handelsförhållande med kolonin och anordnade även en stor Potlacht<sup>8</sup> i Sitka 1840. Syftet med festligheten var att få tlingiterna att komma med pälsverk till ryssarna istället för att sälja dem till engelska och amerikanska konkurrenter. (Borgå Tidning 1841:2).

Hampus Furuhjelm var i sin tur i ett väldigt svårt läge då han tog över som guvernör efter Voevodski. Det arbete som Etholén hade åstadkommit med att etablera goda förhållanden med tlingiterna hade runnit ut i sanden. Furuhjelm lyckades trots allt skapa goda förhållanden till tlingiterna. Han spelade sin roll som konflikthanterare och medlare med råge. En gång pressade han fram en förlikning mellan två stridande klaner genom att hota ”tjära månen” dagen innan en solförmörkelse ägde rum. Denna händelse ökade Furuhjelmns ställning hos tlingiterna. Furuhjelm var omtyckt bland tlingiterna och han var även berömd för att personligen besöka tlingitbyar utan eskorterande livvakter. Med sig hade han endast några roddare och en tolk. Då Furuhjelm lämnade Sitka 1864 höll en tlingit-hövding ett tal till honom och jämförde hans regeringstid som ”solen som värmer och lyser”. (Furuhjelm 1932:132-3)

Förhållandet mellan kolonin och tlingiterna var för det mesta på god fot, även om det stundom kulminerade i verkliga konflikter vilket var fallet under Voevodskis regentskap då Sitka anfördes av förargade tlingiter 1855 (Pierce 1986: 31-39. Även allvarliga konflikter återgick till ett status quo läge till följd av ömsesidiga fredsträvanden och handeln mellan kolonin och tlingiterna. En regelrätt maktstrid de två kulturella systemen uppstod inte eftersom bägge parterna agerade i huvudsak utgående från sina egna kulturella system. Kompromisser förekom på bägge sidorna, det rituella döandet av slavar bland tlingiterna antog nya former efter påtryckningar från den koloniala maktens håll vilket var fallet med Furuhjelm.

Tlingiterna uppfattade inte fredsträvanden

som sporadiska händelseförlopp. Det var en alltjämt pågående process som underhölls genom en för båda parterna fördelaktigt utbytesförhållande (Sahlins 1972:186-7). Genom den dagliga byteshandeln med kolonin förstärktes de sociala relationerna mellan tlingiterna och kolonisterna. Det faktum att finländarna kunde röra sig utanför kolonin på promenader för att bekanta sig med omgivningen, i fallet med Sahlberg t.o.m. för att jaga i området, antyder att inte fanns övervägande orsak till oro för våld från tlingiternas sida.

Samlevnaden med tlingiterna i Sitka gick ut på att upprätthålla ett respektfullt förhållande i vilket båda parterna var beroende av varandra i ett fördelaktigt handelsförhållande. Enligt Sahlins är utbytet av varor ett tillfälligt händelseförlopp i ett längre pågående förhållande. Sahlins framhåller att det förekommer olika former av utbyte och växelverkan bland primitiva folkslag. Det handelsförhållandet som uppstod mellan tlingiterna och kolonin kan karaktäriseras som ett balanserat utbyte mellan två kulturer. Denna form av utbyte är till naturen väldigt ekonomisk och parterna utbytet har vitt skilda sociala och ekonomiska intressen. Sociala problem mellan parterna uppstår som regel om det förekommer störningar i flödet av handelsvaror i denna form av utbyte. (1972:193-96)

Den kontinuerliga handeln med tlingiterna upprätthöll den koloniala maktbalansen mellan dessa två olika kulturella system och en regelrätt maktkamp kunde därmed undvikas.

## NOTER

- 1 Jag har valt att använda begreppet kolonister specifikt för de finländare som vistades i ryska Alaska som kompanianställda.
- 2 Striden om Sitka 1804 och dess konsekvenser för tlingit-samhället är fortfarande ett omdebatterat ämne. I synnerhet ifrågasätts huruvida barn överhuvudtaget dräptes av Sitkatlingiter. Källorna verkar ändå vara tillförlitliga på den punkten och blodsdådet innebar en hel del konsekvenser för de involverade parterna.
- 3 I anfallet deltog tlingiter från följande klaner; Henya,

Stikine, Kuyu, Kake, Hutsnuwu, Honaah, Sitka, Chilkat, även Yakutat och Kaigani Haida, den sistnämnda bosättningen tillhörde inte tlingiterna.

- 4 Sahlins (1972) framhåller att utbyte av matvaror inte ansågs passande i primitiva samhällen, även om det gällde lyx-mat. Matvaror ingick inte i handeln mellan primitiva samhällen, gäster som kommit för att byta till sig varor kunde bjudas på mat men ansågs inte lämplig som handelsvara. Maten var omedelbar, den var nödvändig och den tillhörde alla. Enligt Sahlbergs anteckningar (se i texten) bytte kolonisterna till sig matvaror av tlingiterna i utbyte mot tobak och tyger. Vad hade detta för inverkan för jämvikten i handelsförhållandet mellan kolonisterna och tlingiterna kan man undra över eftersom tlingiterna idkade en form av utbyte mellan kolonin som var helt främmande i deras kultur. Däremot erhöj de varor som de själva kunde använda för att bedriva handel med andra tlingiter som förde de ryska varorna vidare genom sina handelsnätverk. Man kan utgå ifrån att tlingiternas kultur anpassat sig till att uppfatta mat som en handelsvara i den koloniala bytshandeln.
- 5 Incidenten måste ha utspelat sig mellan 1839 och 1845 under Bartrams vistelse i kolonin.
- 6 Enligt Klebhnikov involverade den förstnämnda kategorien konflikter som uppstod i byarna mellan två klaner och kunde pågå i årtal, ofta på grund av något dödsfall som den anhöriges klan krävde kompensation för och detta kunde leda till ytterligare öppna strider, dock endast med dolkar och med avsikten att såra och inte döda. De "externa" konflikterna utmynnade ofta på grund av kvinnor och ärokränkning. Ifall en klan i en annan bosättning varit upphövet till döden av en man så ledde detta till att de anhöriga planerade och genomförde ett öppet anfall mot den andra byn, men i planeringen av anfallet var de noggranna med att hemlighålla detta för de kvinnor som hade släktingar i den andra byn och därmed kunde förvarna dessa om den stundande attacken.
- 7 Nikolai Rosenberg var guvernör av Alaska endast en kort tid mellan 1850 och 1853. Han anhöll om att lämna sin position som guvernör redan 1851 och hans oförmåga att hantera förhållandet till tlingiterna ledde till ett av de största blodbadet under den rysk-koloniala tiden i Sitka då 20 stikiner mördades. Kapten Alexander Rudakov agerade som t.f. guvernör tills han ersattes av Stepan Voevodskii som fungerade som guvernör 1854-1859 då han ersattes av Hjalmar Furuhejm. Under Voevodskis tid uppstod en farlig konflikt med tlingiterna 1855, upphövet till bråket var att tlingiter tog ved från kompaniets förråd och då en vakt ingrep så sårades denna av ett spjut. Voevodski hanterade läget dåligt och tlingiterna angrep fortet. Slutresultatet blev omkring 70 och 80 döda och sårade bland tlingiterna och två dödade och 19 sårade bland kolonisterna.
- 8 Potlatch är en traditionell offerfest för flera av indianfolken i nordvästra USA och Kanada, där social status manifesteras genom gåvor av värdefull egendom. Ordet kommer från nootka-språkets *patshatl* som betyder "givande", utifrån föreställningen att "ju mer man ger, desto rikare blir man". Källa; Wilson, James: *Jorden skall gråta*. Historien om Nordamerikas indianer. Ordfront, Sthlm 2003. s.254.

## KÄLLOR OCH LITTERATUR

## Otryckta källor

Enckell, Jarl 1980: *Finländarna i Sitka under 1840-talet*. Opublicerat manuskript, Enckellska familjearkivet. Åbo Akademis bibliotek

## Tryckta källor och litteratur

- Averkieva, Julia, P. 1990: The Indians of the American Northwest Coast. *The Etholén Collection. The ethnographic Alaskan collection of Adolf Etholén and his contemporaries in the National Museum of Finland*. Pirjo Varjola (red.). National Board of Antiquities, Vammala.
- Balandier, Georges 1951: *La situation coloniale: approche théorique*. Un article publié dans les Cahiers internationaux de sociologie, vol. 11, 1951, pp. 44-79. Paris : Les Presses universitaires de France.
- Borgå Tidning* nr 91, 17.11.1838. Artikel om ön Sitka.
- Borgå Tidning* nr 86, 30.10.1841. Cygnaeus beskrivning av "koljush-balen".
- Borgå Tidning* nr 18, 5.3.1845
- Cooper, Frederick 2005: *Colonialism in Question : Theory, Knowledge, History*. Ewing, NJ, USA. University of California Press.
- De Laguna, Frederica 1990: Tlingit. *Handbook of North American Indians*, vol. 7, p. 203-27. Sturtevant, William C. (Ed.). Smithsonian Institution, Washington
- Dmytryshyn, Basil & Crownhart-Vaughan, E.A.P. (1976): *Colonial Russian America. Kyrill T. Khlebnikov's Reports 1817-1832*. Portland : Oregon Historical Society.
- Emmons, George Thornton 1991: The Tlingit Indians. Edited with additions by Frederica De Laguna and a biography by Jean Low. *Anthropological Papers of the American Museum of Natural History* 70. University of Washington Press, Seattle.
- Fieldhouse D.K 1981: *Colonialism 1870-1945. An Introduction*. Weidenfeld and Nicholson, London.
- Finlands Allmänna Tidning no. 122. 20.10.1829
- Furuhjelm, Annie 1932: *Människor och öden*. Söderström & C:o, Helsingfors.
- Gibson, Arrel M. 1980: *The American Indian*. University of Oklahoma, D.C. Heath & Co.
- Habermas, Jürgen 1984: *Borgerlig offentlighet*. Tyska originalets titel; Strukturwandel der Öffentlichkeit. Untersuchen zu einer Kategorie der bürgerlichen Gesellschaft. Infotryck Ab, Malmö.
- Helsingfors Tidningar* nr 74, 18.9.1839. Inrikesnotis.
- Helsingfors Tidningar* nr 85, 13.4.1865. Gabriel Reins nekrolog.
- Holmberg, H. J. 1862: *Ethnographische Skizzen uber die Völker des Russischen Amerika*. Zweite Abtheilung. Helsingfors : H.C. Friis.
- Jacobs, Mark J. 2008: Early Encounters between the Tlingits and the Russians, part 3. Anoooshi Lingit Aani Ka/Russians in Tlingit America: The Battles of Sitka, 1802 And 1804. *Classics of Tlingit oral Litterature Series*, vol. 4, p. 287-289. Ed. Nora Marks Dauenhauer, Richard Dauenhauer & Lydia T. Black. University of Washington Press, Seattle.
- Kamenskii, Anatolii 1984: *Tlingit Indians of Alaska*. The Rasmusson Library Historical Translation Series Volume 2. Falk, Marvin (Ed.). University of Alaska Press, Fairbanks.
- Michael, Henry N. 1967 (Ed.): *Lieutenant Zagoskin's Travels in Russian America, 1842-1844. The First Ethnographic and Geographic Investigations in the Yukon and Kuskokwim Valleys of Alaska*. Arctic Institute of North America, University of Toronto Press, Canada
- Pierce, Richard A.1986: *Builders of Alaska. The Russian Governors 1818-1867*. Alaska History, No. 28. The Limestone Press, Kingston, Ontario.
- Pierce, Richard A. 1988: Russian and Sovjet Eskimo and Indian Policies. *Handbook of North American Indians*, vol. 4, p.119-27. William C. Sturtevant,(Ed.). Smithsonian Institution, Washington.
- Pierce, Richard A. 1990: *Russian America: A Biographical Dictionary*. Limestone Press. Kingston, Ontario.
- Plotnikov, A & Pinnuin, K. 2008: Eyewitness Testimonies of 1802 Survivors. Anoooshi Lingit Aani Ka/Russians in Tlingit America: The Battles of Sitka, 1802 And 1804. *Classics of Tlingit oral Litterature Series*, vol. 4, p. 185-189. Ed. Nora Marks Dauenhauer, Richard Dauenhauer & Lydia T. Black. University of Washington Press, Seattle.
- Saalas, Uunio 1929: *Suomalaisen luonnontutkijan matka maapallon ympäri 1839-43 / R. F. Sahlberg*. Otava.
- Sahlberg, Ferdinand 1995: *Dagbok från världen runt resan 1839-45 I-III*, renskriven av Gunnar Gussander. Lidingö.
- Sahlins, Marshall 1972: *On the Sociology of Primitive Exchange. Stone Age Economics*, p. 185-221. Aldine Publishing Company. New York.
- Thörn, H (red.), Eriksson, C & Eriksson Baaz, M (red.) (2005). *Globaliseringens kulturer: den postkoloniala paradoxen, rasismen och det mångkulturella samhället*. Nora: Nya Doxa
- Virrankoski, Pentti 1994: *Yhdysvaltain ja Kanadan Intiaanit. Intiaanikansojen kulttuuri ja historia Rio Grandelta Yukonjoelle*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 605. Gummerus Oy, Helsinki.
- Åbo Underrättelser nr 91, 25.11.1858.

## SUMMARY

**The colonial power game - mediation and conflict between Finnish colonists and the Tlingit in Sitka, Alaska in the mid 19th century**

This article comprises specific cases in the colonial situation in Sitka, Alaska during the Russian colonial period in the mid 1800's. The colonial history of Alaska is special because the Russian empire did little to encourage permanent colonization. The strained relations with the neighboring Tlingit drained on the colony's ability to expand while the colony was highly dependent on Tlingit goods.

The awkward power relationship between the colonists and the Tlingit was visible in the physical environment of the colony. The guns and the high palisades were a testimony to the tense relationship between the colony and the outside world. The Russian colony did not have a strong power position vis-à-vis the Tlingit, rather the Russian-American Company tried to manipulate rivalries in Tlingit community in their favor. Company representatives, however, also tried to mediate in the internal conflicts of the Tlingit.

The colonial balance of power was constantly challenged by the Tlingit. The threat of conflict forced the representatives of the colonial power to act out a particular role in the colonial power game. The outcome of these attempts at mediation was dependent on the individual abilities of the colonial officer for symbolic representation of power in accordance with Habermas' ideas about the structural transformation of the public sphere in Western society. Problems with the Tlingit arose when the main ac-

tor could not find his way into his role, especially when the power holder represented the bureaucratic bourgeois public sphere that lacked the same representative dimension of the older feudal societies. The Tlingit followed their own set of customs in situations of conflict which the Russian and Finnish colonial power representatives had to negotiate by the demonstration of strong symbolic representation, which was analogous with the cultural conceptions of the Tlingit, as well as skills in diplomacy. The Finnish colonial officers and managers that were employed by the Russian American Company were more accustomed to the use of ritual gestures and individual representation of power than their Russian counterparts due to the more archaic traditions of the Finnish aristocracy. Disputes with the Tlingit did not escalate to violent actions without that the colony was not first offered a chance to resolve the matter by peaceful means in accordance with Tlingit traditions. Trade relations between the colony and the Tlingit helped to create stability between the parties, which coincides with Sahlin's thoughts on the exchange between primitive cultures.

The Russian colonial period in Alaska represents a unique era in the colonial history as the European colony never managed to fully consolidate his power. None of the two parties in the colonial situation managed to become more superior than the other, this resulted in a status quo situation in which two very different cultural systems were in use parallel with each other. The special character of this power relation was expressed when situations of conflict arose between the two.